

6. Шергін С.О. Політологія міжнародних відносин: навч. посіб. Дипломатична академія України при МЗС України, 2013. 204 с.
7. Шергін С.О. Політологія міжнародних відносин. 2-ге видання, виправ. і доповн. / За наук. ред. В.А. Гошовської. Київ, 2019. 256 с.
8. Офіційний вісник України, 2015 р., № 38, ст. 1147; 2016 р., № 79, ст. 2647.
9. Хонин В.Н. Теория международных отношений. Часть особенная. Фундаментальные пространства состояний международных отношений. Одесса : Феникс, 2018. 589 с.; Майборода О.М. Етнічність у міжнародній системі. Вид. 2-ге, виправ. і допов. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 448 с.; Світова гібридна війна: український фронт / За заг. ред. В. П. Горбуліна. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: НІСД, 2017. 496 с.; Україна в європейському безпековому просторі: Монографія / В.А. Манжола, О.Л. Хилько, С.О. Божко, В.М. Вдовенко; кер. авт. кол. В.А. Манжола; за заг. ред. В.В. Копійки. К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. 320 с.; Україна в Європі: контекст міжнародних відносин / за ред. А.І. Кудряченка. К. : Фенікс, 2011. 632 с.
10. Камінський Є.Є. Світ переможців і переможених. Міжнародні відносини і українська перспектива на початку ХХІ століття. К. : Центр вільної преси, 2008. 326 с.

Gumeniuk B. Politology of International Relations: State and Tendencies of Development in Ukraine

The article presents analytical and informative review of the rise and development problems of politology of international relations in Ukraine. The special attention is paid to essence and content of the educational and research subject in the context of national development of political science in Ukraine. It is admitted that the political science as it applies to the field of international relations, like any other social science, is principally two-dimensional, dividing into sphere of theoretical studies and sphere of social activity particularly in public administration. Moreover, world political process as important subject for politology research is also two-dimencial by its structure. It is augmented that the content of subject is research-oriented to the political systems and world order that is to say specific issues of production, distribution and function of power within the major actors of international relations. The methodology as well as research methods of subject comparatively to the classical politology are considered. Brief review of the main scientific schools in politology and international relations as well as factors of its development in the context of social modernization and global challenges is given. It is noted that the deficit of necessary resourses impedes to put these subjects into practice. Conclusions and recomendations to provide conditions of development of the politology in the field of internatlonal relations mostly concern the social, economic and demographic aspects and issues of public administration.

Key words: political science, politology, international relations, subject field, methodology, method, transformation, modernization, public administration.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.27.03>

УДК 327.83

Новакова О. В.

**ЧИННИКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ПОЛІТОЛОГІВ
В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Стаття присвячена вивченню сучасних тенденцій та чинників вдосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців у системі вищої освіти. Визначено потребу в формуванні нових якостей фахівців для вирішення завдань в умовах пришвидшеної динаміки соціально-економічного розвитку. Визначено такі проблеми вищої освіти України як відсутність автономії університетів, прагнення молоді навчатися в інших країнах через

низьку якість освітніх послуг і бажання отримати роботу за кордоном. Сучасною тенденцією є загострення конкуренції між університетами, науковими виданнями, окремими дослідницькими проектами на глобальному ринку освітніх послуг. Основними напрямками модернізації системи вищої освіти визначено: формування навичок самостійної наукової та освітньої діяльності; створення системи творчого засвоєння знань, розвиток принципів безперервної освіти протягом життя, гуманітаризація вищої освіти. Обґрунтовано значення принципу студентоцентризму в підготовці та реалізації навчальних програм підготовки фахівців зі спеціальності «Політологія».

Ключові слова: вища освіта, фахова підготовка, навчальна програма, суспільство знань, студентоцентризм.

Сучасний етап суспільно-політичного розвитку характеризується радикальними трансформаційними процесами, одним з яких є перехід до суспільства знань. Сформувалася потреба у фахівцях з новими освітніми якостями, які дозволять вирішувати актуальні проблеми як на національному, так і загальносвітовому рівнях. У зв'язку з цим пріоритетом освітньої політики передових країн стала «розробка та реалізація ефективних загальнонаціональних стратегій розвитку університетів на засадах, які дозволяють їм інтегруватись у глобальну систему знань, забезпечувати найвищі освітні стандарти та результати наукових досліджень і тим самим досягати високого конкурентного статусу» [1, с. 76]. Отже, в умовах пришвидшеної динаміки соціально-економічного розвитку, політичних змін особливо *актуалізується* питання сучасних тенденцій та чинників вдосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців у системі вищої освіти.

Різноманітні аспекти трансформації вищої освіти активно досліджуються зарубіжними та вітчизняними вченими. Проблеми методології вищої освіти розглянуті в працях В. Креміня, В. Лугового, Н. Нічкало, В. Шинкарука. Розвиток вищої освіти в європейських країнах та сучасні принципи Болонського процесу стали предметом дослідження В. Андреєва, І. Бабина, Я. Болюбаша, О. Дубасенюк, М. Згуровського, Л. Лук'янової, Ю. Рашкевича, А. Сбруєвої та ін. Водночас недостатньо вивченими залишаються проблеми ефективності вищої освіти в сучасному суспільстві та забезпечення якості освітнього процесу.

Метою статті є аналіз чинників навчально-методичного забезпечення якості вищої освіти в українському суспільстві.

Провідними чинниками успішної діяльності університетів є науково-дослідницька конкурентоздатність і високий рівень освітніх послуг. Корисною в аспекті цього дослідження є систематизація національних стратегій розвитку успішних університетів, запропонована австралійським експертом С. Марґінсоном. Автор обґрунтовує три базові моделі сучасного розвитку університетів в різних країнах світу, що склалися під впливом глобалізації освітнього простору та ринку праці. Перша, це умовно екстенсивна стратегія розширення доступу громадян до освітніх послуг, показників якості навчання та викладання, дослідницької діяльності університетів. Такий підхід характерний, передусім, для країн Західної Європи. Друга стратегія характеризується інтенсифікацією розвитку на основі обмеженої кількості університетів, здатних забезпечити важливі для соціально-економічної системи наукові дослідження. Така стратегія набула популярності в країнах Східної Азії. Універсальну, змішану стратегію, яка поєднує певні риси попередніх, практикують університети США, Китаю, деяких країн Західної Європи. С. Марґінсон слушно визначає, що для створення оптимального шляху розвитку університетської освіти в конкретній країні необхідно враховувати специфіку соціально-економічного потенціалу, ресурсної бази, традиційних форм освітньої діяльності, культури та ментальності людей. За будь-яких умов, не втрачають актуальності завдання розвитку наукових досліджень і підвищення якості освітніх послуг, саме уміле поєднання цих принципів здатне забезпечити успіх вищої освіти в кожній країні [2].

Український вчений Ю. Мацієвський виділяє три загальні моделі освіти, що сформувалися ще у ХХ ст., але функціонують і зараз. Такі моделі значною мірою відповідають типу суспільства, в якому вони склалися, і можуть бути названі, на думку, Ю. Мацієвського, як репресивна, ліберальна та гібридна. Перша (репресивна) модель ґрунтується на безальтернативності думок і їх підпорядкуванні одній домінуючій ідеї або догмі, запереченні індивідуальних підходів до визначення явищ або проблем. Дана модель існувала у тоталітарних режимах ХХ ст. На іншому полюсі знаходиться ліберальна організація освіти, що базується на формуванні самостійного, свідомого, критичного мислення, розвитку креативності та інновацій. Людина тут розглядається не як знеособлена частина колективу, а як самодостатня мисляча істота, що взаємодіє з іншими у межах різних груп. У межах такої системи формуються навички соціальної взаємодії та відповідальність за результати своєї діяльності. Ця модель притаманна ліберально-демократичним суспільствам. Гібридний варіант освітньої системи еkleктично поєднує варіанти двох попередніх. На думку автора, «провідну модель освіти України можна назвати постперспективною. Така модель буде типовою для більшості пострадянських країн. Університети там не є самоврядними установами. Залежність від міністерства, яке надає держзамовлення та фінансує переважно навчальну, а не наукову діяльність, перетворює їх на продовження школи. Конформізм і місцевий варіант політичної коректності лежать в основі такої моделі» [3, с. 11].

Проблеми розвитку вищої освіти в Україні виявили також і результати соціологічного дослідження консалтингової компанії «Active Groupe», в яке було включене питання щодо якості освіти в Україні. Більшість 53,7% висловили незадоволення якістю освіти та покладають відповідальність за це на центральні інститути влади, стверджуючи, що «контроль за освітнім процесом з боку держави занадто слабкий». Це дослідження виявило прагнення молоді отримувати освіту за кордоном. Відповідаючи на питання «Де б ви хотіли отримувати вищу освіту (або де б ви хотіли навчати ваших дітей чи онуків)?», 33,8 % респондентів вибрали позицію «у країнах західного світу» і ще 6,4 – «у інших країнах». У якості причин такого вибору 35,6% опитаних зазначили, «що це пов'язано із вищою якістю освіти; 29,2% основною причиною назвали можливість знайти роботу за кордоном, 14,9% – роботу в Україні» [4].

Директор Центру вивчення проблем міжнародної вищої освіти Бостонського коледжу (США) Ф. Альтбах визначив такі чинники трансформації вищої освіти в глобалізованому світі: «активне впровадження у всіх сферах людського життя інформаційних технологій, поширення нових підходів до фінансування вищої освіти, комерціалізацію освіти і використання ринкових механізмів в освітній сфері, безпрецедентне зростання мобільності студентів та викладачів, поширення загальних поглядів на розвиток науки і наукового суспільства у глобальному масштабі, посилення ролі англійської мови як основної мови міжнародного наукового спілкування» [5]. Таким чином, загострилася конкуренція між університетами, науковими виданнями, окремими дослідницькими проектами на глобальному ринку освітніх послуг.

Подолання таких проблем потребує модернізації системи вищої освіти, основними напрямками якої є:

- формування навичок самостійної наукової та освітньої діяльності;
- створення системи творчого засвоєння знань, розширення індивідуального підходу до кожної людини, виходячи з її інтелектуального та когнітивного потенціалу;
- розвиток принципів безперервної освіти протягом життя, чого вимагають стрімкі темпи розвитку ринку праці;
- гуманітаризація вищої освіти, що дозволяє розкрити творчій потенціал особистості, розробляти інноваційні шляхи вирішення складних проблем сучасності.

Вивчаючи проблеми якості освіти, Е. Тофлер, привертав увагу до формування індивідуальних адаптивних здатностей в умовах високої динаміки суспільно-політичних процесів: «Завдання освіти зрозуміле: насамперед – підвищити здатність індивіда долати

труднощі, тобто здатність швидко та економно адаптуватися до безперервно мінливих умов. І чим стрімкіша швидкість змін, тим більше уваги потрібно приділяти розпізнаванню моделі майбутніх подій» [6, с. 436].

Таким чином, важливим напрямком розвитку системи вищої освіти є запровадження студентоцентрованих програм. Як зазначає О. Деменко, «нова методологія побудови освітньої програми, зорієнтованої на студента, була одним із перших важливих результатів проекту Тюнінг (Tuning educational structures in Europe, TUNING), який був ініційований у 2000 році європейськими університетами (координатором проекту є Університет Деусто, Іспанія) за активної підтримки Європейської Комісії з метою поєднання політичних цілей Болонського процесу та Лісабонської стратегії реформування європейського освітнього простору» [7].

Специфіка студентоцентрованих програм полягає у тому, що результати навчання повинні відповідати не лише завданням освітньої програми, але і потребам та інтересам суспільства та студентів. Саме це може забезпечити як особистий розвиток талантів та здібностей особистості, так і вдале працевлаштування та побудову успішної професійної кар'єри. Студентоцентровані освітні програми мають спрямовуватися на розвиток такого набору компетентностей, що є корисними для конкретної наукової або професійної сфери діяльності [8, с. 11].

Принцип студентоцентризму став одним із базових при розробці навчальних програм підготовки фахівців третього освітнього рівня підготовки (доктор філософії) на кафедрі політичних наук НПУ ім. М. П. Драгоманова. Розглянемо застосування методології Тюнінга на прикладі розробки навчальної програми з дисципліни «Політичні інститути та процеси».

Перш за все, здійснюється обґрунтування відповідності мети та завдань програми суспільним потребам, інтересам стейкхолдерів, наявності матеріальних та інтелектуальних ресурсів реалізації програми. Метою викладання навчальної дисципліни «Політичні інститути та процеси» визначено вивчення питань, пов'язаних з політичними відносинами та політичними процесами в Україні. Важливим завданням є систематизувати досвід забезпечення трансформаційних процесів, особливості розвитку демократизації в ХХІ ст.; допомогти аспірантам кваліфіковано аналізувати питання політики у сучасній Україні, вивчати базові та периферійні політичні процеси; характеризувати режими політичного процесу (функціонування, розвитку, занепаду); розглядати об'єктивні та суб'єктивні детермінанти політичного процесу; аналізувати історичний розвиток української державності; вивчати інститути влади як соціального явища, їх функціонування; визначити особливості діяльності політичних партій і перспективи партійної системи в Україні.

Результатом досягнення мети та завдань дисципліни є набуття аспірантом таких компетентностей:

а) інтегральних: здатність розв'язувати спеціалізовані завдання в предметній сфері політології та застосовувати ключові теорії, методи політичних досліджень й аналізу політики у експертно-аналітичній, політико-організаційній, консультаційній і громадській сфері практичної професійної діяльності;

б) загальних: здатність використовувати українську мову в професійному спілкуванні, розуміння процесів генези та розвитку історії та культури України, загальних основ філософії та їх використання у професійній діяльності, здатність до творчого мислення, яке полягає у нестандартному досягненні завдань, самостійності міркувань та висновків; до цілеспрямованого накопичування знання, самостійного пошуку та опрацювання інформації;

в) спеціальних (фахових і наукових): здатність здійснювати аналіз сучасних політичних процесів та особливостей функціонування політичних інститутів; здійснювати прогнози на основі вивчення тенденцій розвитку політичних процесів; володіти методами аналізу документів, соціологічних і статистичних даних з метою вивчення політичних інститутів і процесів; оформляти й представити результати власних досліджень політичних інститутів і процесів у вигляді аналітичного звіту (записки) потенційному замовнику.

Визначені компетентності ґрунтуються на системі знань та умінь аспірантів. Зокрема, необхідно знати:

– основні поняття і характеристики політичного процесу, серед яких: «політичний процес», «політичні відносини», «суб'єкти і об'єкти політики», «політичне рішення», «виборча кампанія», «влада», «партійна система України», «багатопартійність», «трансформація суспільства», «політична еліта», «опозиція»;

– основні концепції та парадигми розгортання політичного процесу, серед яких: особливості розвитку державності в Україні; трансформація політичної влади та специфіка її поділу в Україні; становлення багатопартійності та формування партійної системи; політична еліта й опозиція в умовах трансформації суспільства; конфлікти та кризові явища в розвитку українського суспільства;

– основні методи дослідження політичних процесів: збір інформації про особливості політичних відносин; аналіз основних характеристик процесу становлення багатопартійності та формування партійної системи в Україні тощо.

Серед основних умінь: визначати особливості політичної сфери суспільства, їх вплив на функціонування політичної системи; проводити аналіз і визначати перспективи розвитку політичних процесів; використовувати отримані знання на практиці (вибори, професійна діяльність та ін.).

Розроблення навчального плану дисципліни передбачає формулювання змістовних тематичних модулів навчання та вибір методів викладання. Оскільки провідним чинником забезпечення якості підготовки аспірантів є організація та здійснення наукового дослідження, навчальна програма включає виконання дослідницьких проектів у контексті досягнення навчально-методичних цілей. Запропоновані теми спрямовані на формування у аспірантів знань та умінь, необхідних для підготовки та захисту відповідної кваліфікаційної роботи. Серед них сформульовані такі:

1. Дослідження рівня інституціоналізації політичних партій України.
2. Дослідження співвідношення сучасних і традиційних складових політичної системи України.
3. Аналіз проходження етапів демократичного переходу в українському суспільстві.
4. Визначення критеріїв та індексів якості демократії в сучасному суспільстві.
5. Дослідження формування політичного порядку денного владних інститутів України.
6. Практика прийняття рішень в сучасних політичних інститутах.
7. Модернізація процедур прийняття рішень у зовнішній політиці.
8. Конституційний дизайн сучасного демократичного суспільства.
9. Чинники розвитку сучасного парламентаризму
10. Співвідношення горизонтальних і вертикальних вимірів демократії.

Принцип студентоцентризму вимагає також чіткого визначення підходів до навчання та методів оцінювання. Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за 100-бальною шкалою. Курс дисципліни «Політичні інститути і процеси» складається з двох змістових модулів:

- Змістовий модуль 1: «Політичні процеси як базовий вимір політичного життя суспільства».

- Змістовий модуль 2: «Сучасний розвиток політичних інститутів».

Вивчення змістового модуля №1 завершується виставленням поточного оцінювання (рейтингова оцінка поточного оцінювання за змістовий модуль №1 – 30 балів); вивчення змістового модуля №2 завершується виставленням поточного оцінювання (рейтингова оцінка поточного оцінювання за змістовий модуль №2 – 30 балів) залікової контрольної роботи (10 балів). Залікова контрольна робота складається із трьох запитань. Самостійна робота у формі підготовки та захисту дослідницького проекту або індивідуального завдання (30 балів). Чіткість та передбачуваність оцінювання забезпечена за допомогою

формулювання та викладення в навчальній програмі питань і завдань до різних форм контролю рівня опанування програми.

Завершальним етапом підготовки програми є викладення переліку літератури за визначеним напрямком, який включає як наукові праці відомих вчених, так і посилання та тематичні інформаційні джерела, що сприяє ефективній організації навчального процесу.

Необхідно пам'ятати також і те, що методологія проекту Тьюнінг передбачає циклічність процесу розроблення та реалізації освітньої програми, її постійний моніторинг і вдосконалення, у зв'язку з чим навчальний процес передбачає процес зворотного зв'язку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проаналізовані тенденції сучасної трансформації системи вищої освіти дозволяють зробити висновок про необхідність верифікації принципів навчального процесу в контексті актуальних запитів суспільства; формування конкурентоздатних фахівців через розвиток самостійної, творчої наукової та освітньої діяльності; укріплення морально-етичних принципів організації навчального процесу. Подальшого вивчення та наукового моніторингу потребують чинники і критерії якості освіти в українському суспільстві в умовах впливу глобальних викликів та формування національної ідентичності.

Використана література:

1. Сацік В.І. Ключові фактори становлення конкурентоспроможних університетів // Економіка України. 2013. №5 (618). С. 75-90.
2. Marginson S. Emerging countries need world class universities // University World News. 2012. № 214. URL: <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20120320114704953&query=marginson>
3. Мацієвський Ю. В. Чому в нас немає політичної науки // Критика, число. 2012. № 6 (176). С. 10 – 12.
4. Скиба М. Експерт напрямку «Освіта» «Українського інституту майбутнього». Перспективи розвитку освіти в Україні: соціологія однієї ілюзії. URL: <https://blog.liga.net/user/mskyba/profile>
5. Альтбах Ф. Дж. Влияние глобализации на высшее образование // Экономика образования. 2009. № 2. С. 83 – 86.
6. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер; пер. с англ. М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. 557 с.
7. Деменко О.Ф. Основи побудови студентоцентричної освітньої програми. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/18052/311-312.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
8. Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання / пер. з англ. Національного експерта з реформування вищої освіти Програми Еразмус+, д-ра техн. наук, проф. Ю.М. Рашкевича. Київ: ТОВ «Поліграф плюс», 2016. 80 с.

Novakova O. Factors of Improvement of Education and Methodical Provision of Training of Modern Political Experts in the Higher Education Sector

The article is devoted to the study of modern trends and factors of improvement of educational and methodological provision of training of specialists in the higher education system. The need for formation of new qualities of specialists for solving problems in the conditions of accelerated dynamics of socio-economic development is determined. The leading factors of successful university activity are the research competitiveness and the high level of educational services.

The analysis of modern and traditional models of education has allowed determining the problems of organization of educational process in higher educational institutions. The problems of higher education of Ukraine, such as the lack of autonomy of universities, the desire of young people to study in other countries due to the low quality of educational services and the desire to get a job abroad, are identified. The current trend is increasing competition between universities,

academic publications, and individual research projects in the global market for educational services. This is due to the active introduction of information technology in all spheres of human life, the commercialization of education and the use of market mechanisms in the educational sphere, the rapid increase in student and teacher mobility, the dissemination of general views on the development of science and science at a global scale, the strengthening of the role of English the main language of international scientific communication. The main directions of modernization of the higher education system are defined: formation of skills of independent scientific and educational activity; creation of a system of creative mastering of knowledge, development of principles of lifelong learning, humanization of higher education.

The importance of the principle of student-centrism in the preparation and implementation of training programs for training specialists in the specialty "Political Science" is substantiated.

Keywords: higher education, professional training, curriculum, knowledge society, student-centeredness.